

Сучасна українська дипломатія

Василь Дурдинець,

перший заступник Голови Верховної Ради України, голова Комісії Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки першого скликання

Народився 27 вересня 1937 року в селі Ромочевича Мукачівського району Закарпатської області в селянській родині. Закінчив юридичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка (1960). Працював у комсомольських і партійних органах (Львів, Москва, Київ, 1958–1978 рр.). У 1978 році призначений заступником, а в 1982-му — першим заступником міністра внутрішніх справ України. На цій посаді працював до лютого 1991 року. У 1986 році очолював оперативний штаб забезпечення правопорядку в зоні аварії на Чорнобильській АЕС.

Двічі (березень 1990 та 1994 роки) обирався народним депутатом України. З 1991 року — член Президії, голова Постійної Комісії Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки. 29 січня 1992 року обраний першим заступником Голови Верховної Ради України. У липні 1995 року увійшов до

складу Кабінету Міністрів України як віце-прем'єр-міністр з питань державної безпеки та надзвичайних ситуацій.

18 червня 1996 року призначений першим віце-прем'єр-міністром України — одночасно залишався головою Координаційного комітету по боротьбі з корупцією й організованою злочинністю при Президентові України. 30 липня 1997 року призначений директором Національного бюро розслідувань України. В червні–липні виконував обов'язки прем'єр-міністра України.

Від 22 березня 1999 року і до 2 грудня 2002 року — міністр з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, ініціатором та організатором утворення якого виступив у 1996 році. В серпні 1999 р. призначений представником України в постійних органах Частково відкритої угоди Ради Європи щодо запобігання, захисту та надання допомоги в разі великих природних і техногенних катастроф.

З грудня 2002 до 23 вересня 2003 року В.В. Дурдинець Надзвичайний і Повноважний Посол України в Угорській Республіці. З грудня 2003 року — Радник Міністерства внутрішніх справ України, голова Української асоціації «Чорнобиль» органів та військ МВС, голова Громадської колегії при Міністерстві України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, голова Наглядової ради Національної академії внутрішніх справ.

У 1997 році В.В. Дурдинцю присвоєно звання Генерала внутрішньої служби України і звання Почесного професора Національної академії внутрішніх справ України в 1996 році.

Має державні нагороди. Серед них: два ордени Князя Ярослава Мудрого IV та V ступені (2000 та 2002 роки); ордени «За заслуги» III ступеня, «Трудового Червоного Прапора» (1977), «Знак Пошани» (1971), «За особисту мужність» (1991), відзнака Президента України «Іменна вогнепальна зброя», «Золота зірка генерала армії України».

Почесні відзнаки: «Почесна грамота Президії Верховної Ради Української РСР» (1987), «Почесна грамота Кабінету Міністрів України» (1998), «Почесна грамота Верховної Ради України» (2002), 35 медалей та 7 міжнародних нагород. Заслужений юрист України, заслужений працівник МВС СРСР. Лауреат Державної премії імені Ярослава Мудрого (2008).

Його успішну діяльність відзначено понад 60-ма відомчими нагородами та відзнаками МВС, СБУ, УДО, Міністерства оборони, Державної прикордонної служби та інших державних і громадських організацій України. «Почесний громадянин міста Бобринець». «Почесний громадянин міста Котовськ». «Народний посол України». Одружений, має доньку.

НА ЗАХИСТ СУВЕРЕНІТЕТУ

Волею майже 29 мільйонів громадян 1 грудня 1991 року на всеукраїнському референдумі було стверджено створення самостійної української держави — Україна. Це означало, що її територія є неподільною і недоторканою і на ній мають чинність виключно Конституція і закони України. Ці історичні акти вимагали цілеспрямованої правової діяльності найвищого законодавчого органу — Верховної Ради України.

На мою долю випало в цей період очолювати Комісію ВР України з питань оборони і державної безпеки, а потім на посаді першого заступника Голови ВР України забезпечувати організацію її роботи і здійснювати контроль за виконанням прийнятих законів, постанов, всіх інших доручень владних державних органів.

Захист суверенітету України та її територіальної цілісності, безумовно, потребував створення власних збройних сил.

Очолювана мною комісія за стислий проміжок часу — менше року — на розгляд ВР України подала шість законопроектів та 20 постанов з цих питань. Усі вони були прийняті. А крім цього, готувалися проекти постанов і указів щодо забезпечення оборони і державної безпеки, всього близько 70 документів.

Враховуючи особливості цього періоду і необхідність здійснення наступних кроків у військовій сфері ВР України 24 серпня 1991 року своєю Постановою підпорядкувала всі військові формування, дислоковані на Україні, Верховній Раді України. А вже 11 жовтня цього ж року була ухвалена Концепція оборони та будівництва Збройних сил України.

Вона передбачала, що Україна поступово (з урахуванням всіх факторів національної безпеки) реалізовуватиме намір про одержання в майбутньому статусу нейтральної, без'ядерної держави, яка не бере участі у військових блоках і дотримується трьох неядерних принципів: не приймати, не виробляти та не набувати ядерної зброї.

Цей документ чітко окреслював основні принципи створення Збройних сил України, визначав органи військового управління, фінансово-економічного забезпечення, соціального захисту військовослужбовців та ветеранів військових формувань.

Після прийняття першого пакета документів Комісія разом із спеціалістами зацікавлених міністерств і відомств, громадськими організаціями продовжувала опрацювання другого пакета законопроектів. До нього входили проекти законів про загальновійськовий обов'язок і військову службу, про пенсійне забезпечення військовослужбовців та працівників органів внутрішніх справ України, про статус військових, дислокованих на території України, про Службу національної безпеки, про конверсію оборонної промисловості, цивільну оборону.

Опрацьовувалися також проекти законодавчих актів про права та обов'язки особового складу Національної гвардії України, про структуру та чисельність Збройних сил України, а також Прикордонних військ, про органи урядового та шифрованого зв'язку тощо.

В процесі підготовки виникали непрості численні запитання, вносились пропозиції, часом діаметрально протилежного характеру. Це були, так би мовити, внутрішні проблеми.

Особлива гострота була довкола ліквідації КДБ і створення Служби безпеки України. Для підготовки нормативної бази вирішення цього питання ВР України створила тимчасову комісію з представників усіх політичних сил, представлених у парламенті. Мені, як голові цієї комісії, довелося проводити доволі непрості, численні пошуки юридично вивірених, практично необхідних і реальних та узгоджених з членами комісії проектів законодавчих актів для подання на розгляд ВР України. І цього вдалося досягти завдяки активній роботі всіх членів комісії і залучених фахівців з питань законодавства.

В той же час особливої гостроти набували і зовнішні чинники.

Все це змусило мене 21 січня 1992 року виступити у Верховній Раді України з викладенням власної позиції щодо роботи очолюваної комісії.

Загалом ВР України підтримала озвучені у вступі пропозиції, з урахуванням яких головне завдання комісії полягало в тому, щоб у тісному контакті та співдружності з іншими постійними комісіями та керівництвом Верховної Ради внести максимально можливий вклад у стабілізацію соціально-економічного та політичного становища в республіці, забезпечення надійного конституційного порядку, дисципліни, громадського миру, спокою та злагоди в Україні.

Що ж стосується зовнішніх чинників, то наступного дня, 22 січня 1992 року, комісія оприлюднила заяву щодо воєнної політики України.

В ній зазначалося, що прагнення незалежної України мати власні Збройні сили як неодмінний атрибут державності чимдалі більше зустрічає шалений опір колишнього центру, його засобів масової інформації — преси, радіо та телебачення.

Вкотре штучно та з далекосяжними намірами нагнітається напруженість, робляться некоректні заяви окремих політиків і керівників колишнього союзного Міністерства оборони. Справа доходить до перекручення фактів, дешевих політичних спекуляцій, вигадок, вкрай упередженої оцінки подій. В цілому все відбувається за добре відомим з попередніх років сценарієм.

Відверто неправдивим були твердження, які прозвучали зі сторінок окремих центральних газет, у передачах центрального радіо і телебачення та на всеармійських офіцерських зборах, що нібито Україна створює власні Збройні сили нецивілізованим шляхом, захоплює війська явочним порядком, приводить військовослужбовців до присяги на вірність народу України насильницькими методами.

Ми, народні депутати України — члени Комісії ВР України, вимушені були нагадати тим, хто нагнітає напруженість, непродумано сіє зерна розбрату, що Українська держава вкрай зважає, тверезо, послідовно і без будь-якого поспіху майже рік працює над підготовкою надійної правової бази для будівництва Збройних сил України.

Адже ще 30 грудня 1991 року в Мінську на нараді керівників держав Співдружності Президент України Леонід Кравчук оголосив заяву, що Україна з 3 січня 1992 року розпочинає реалізацію свого права на створення власних Збройних сил і в добровільному порядку приводить війська до присяги на вірність народові України. А 2–3 січня 1992 року він же в Києві провів нараду з вищим військовим керівництвом з питань організації роботи зі створення Збройних сил України.

Реальним результатом законотворчої роботи є прийняття ВР України цілого пакета законів та інших актів з проблем військової сфери. В заяві зазначалися всі вищезгадані закони і законодавчі акти, які були прийняті ВР України в цьому напрямку.

На підставі викладеного ми рішуче відкинули всілякі необґрунтовані докори щодо відсутності правової бази, звинувачення у нецивілізованості обраного шляху.

Ми з усією відповідальністю заявили, що спроби розіграти «армійську карту» нічого доброго не принесуть, Україна є і буде незалежною державою, послідовно зміцнюватиме свою державність і процес практичного створення власних Збройних сил набув поетапного та незворотного характеру.

Ці постулати сьогодні і незрячими добре засвоєні.

Вважаю за необхідне привернути увагу нинішніх читачів до проблеми напруженої, послідовної і наполегливої роботи ВР України зі збереження територіальної цілісності нашої держави. Адже й нині окремі політики сусідніх держав виголошують своє бажання на відторгнення окремих територій України.

Тоді ж на порядку денному гостро постало питання Криму. Верховна Рада Російської Федерації 21 травня 1992 року прийняла постанову «Про правову оцінку рішень вищих органів державної влади РРФСР щодо зміни статусу Криму, прийнятих у 1954 році».

Ми негайно зреагували на цей сигнал недружелюбності до України. Відповідаючи на цей «пробний крок», ВР України прийняла відповідну заяву, в якій було окреслено неправомірність Постанови Верховної Ради Російської Федерації, оскільки вона суперечила Договору між Українською РСР і РРФСР від 19 листопада 1990 року, Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав та Гельсінському Заключному актові.

Російській стороні ще до прийняття зазначеної постанови було запропоновано провести робочі зустрічі делегацій парламентаріїв України і Російської Федерації з тим, щоб обговорити доцільність такого кроку.

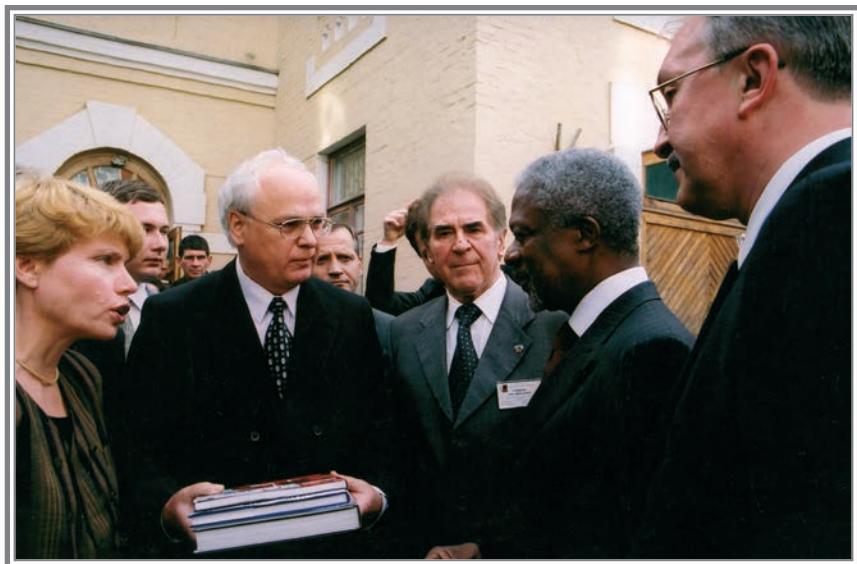
Зустрічі та обміни думками між російськими і українськими парламентаріями відбулися в Москві 19–20 травня 1992 року.

Відбулися також дві гострі дискусії з керівниками фракцій Верховної Ради Російської Федерації. Крім того, я мав особисті зустрічі і бесіди з Головою Верховної Ради Російської Федерації Русланом Хасбулатовим і з його заступниками.

Після завершення всіх цих зустрічей з метою широкого оприлюднення позиції України наша делегація провела три прес-конференції: дві в Москві, а після повернення — в Києві.

Зустріч з журналістами після завершення переговорів

Вручення документів про Чорнобильську катастрофу Генеральному секретарю ООН Кофі Аннану. 2001 р.

Символічний ключ від Посольства України в Угорщині передає власник будинку
Йосиф Вайс

Заступник Генерального секретаря ООН Кензо Оштма і Василь Дурдинець відповідають
на запитання журналістів

2 червня 1992 року на п'ятій сесії Верховної Ради України я виступив з доповіддю про «Кримську карту» російського парламенту. В ній детально було проаналізовано політико-правові аспекти неправомірності прийняття Верховною Радою Російської Федерації зазначеної постанови.

Верховна Рада України чітко вказала, що Крим, його територія є складовою частиною України.

Розгляд питань, пов'язаних із зміною статусу Криму будь-якою іншою державою, є неправомірним.

Республіка Крим є автономною республікою в складі України, яка за Конституцією України самостійно вирішує питання, віднесені до її відання.

Одночасно, поважаючи історичні та суто людські зв'язки, що склалися між Кримом та Росією, необхідно все зробити, щоб вони й надалі розвивались, але не тільки виключно на засадах міждержавних угод України з Росією.

За таким принципом незалежна Україна всі наступні роки вибудовувала добросусідські, взаємовигідні, корисні для потреб наших людей стосунки з усіма іншими державами.

Кримська «карта» виявилася тісно пов'язаною із флотською. Рупором усієї антиукраїнської кампанії в Севастополі виступив прес-центр Чорноморського флоту, який зосереджував усі ідеологічні й інформаційні структури флоту і Севастополя. Під його контроль підпала й абсолютна більшість ЗМІ Криму.

Таким чином, суто внутрішня проблема України дуже швидко набула міждержавного статусу, перетворилася на політичну й уміло пов'язану з економічними проблемами, які виразно почали проявлятися в Україні.

Політизація флотської проблеми та її штучне перенесення на гребінь міждержавних стосунків України і Російської Федерації визначили відмінний від армії шлях розвитку будівництва вітчизняного флоту.

Ця відмінність процесу становлення національного військового флоту полягала в тому, що він пішов двома паралельними напрямками.

Перший напрямок необхідно окреслити такими етапами:

— період прийняття військової присяги українському народу, який тривав з 3 січня до 5 квітня 1992 року, до прийняття Указу Президента України про створення Військово-Морських сил України на базі Чорноморського флоту, що дислокується на території нашої держави;

— період будівництва Військово-Морських сил України, який тривав з 13 квітня 1992 року, часу створення організаційної групи ВМС України, до 28 травня 1997 року, часу завершення розподілу Чорноморського флоту колишнього СРСР.

Другий напрямок будівництва Військово-Морських сил України визначав, власне, переговорний процес з розподілу Чорноморського флоту між Україною і Російською Федерацією, який тривав з 5 січня 1992 року до 28 травня 1997 року, до дня підписання міждержавних угод про розподіл Чорноморського флоту.

Ключовим документом створення ВМС України став Указ Президента України Леоніда Кравчука від 5 квітня 1992 року, який заклав правову базу відродження національного флоту.

6 квітня ситуацію навколо Криму і Чорноморського флоту розглянула Президія Верховної Ради України. В прийнятій заяві до Верховної Ради РФ та до моряків-чорноморців Президія Верховної Ради України однозначно заявила:

...Україна, будуючи власні Збройні сили на чіткій правовій основі, не раз висловлювала, свою позицію відносно Чорноморського флоту... Україна зробила значний внесок у будівництво Балтійського, Північного, Тихоокеанського і Чорноморського флотів колишнього СРСР. Україна претендує лише на ту частину Чорноморського флоту, яка приписана в її портах, що є значно менше внеску України у будівництво військово-морських сил колишнього Союзу.

Наступного дня, 6 квітня, за рішенням Президії Верховної Ради України парламентсько-урядова комісія, яку я очолював, прибула до Севастополя. У складі комісії були голова СБУ Є. Марчук, міністр внутрішніх справ Д. Васишин, 1-й заступник міністра оборони України генерал-лейтенант І. Біжак, народні депутати України Д. Павличко, М. Спіс та ряд генералів і офіцерів Головного штабу ЗС України.

У зв'язку з прибуттям нашої делегації на флоті було оголошено бойову тривогу і, щоб «націоналісти» і «бандерівці» не змогли захопити кораблі, оперативним черговим флоту було віддано наказ створити на кораблях бойові загони захисту, встановити кулеметні пости і підняти на борт трапи.

На майдані Нахімова були негайно зібрані штатні мітингувальники.

В таких умовах 1 квітня 1992 року проходила зустріч парламентсько-урядової комісії з членами військової ради ЧФ.

Пояснивши мету прибуття та довівши до присутніх Указ Президента України про створення Військово-Морських сил України і заяву Президії Верховної Ради України, я звернувся до військової ради ЧФ проявити здоровий глузд і сприяти створенню та будівництву Військово-Морських сил України. У відповідь Командувач Чорноморського флоту зачитав заяву, написану у доволі різкій формі, яка не допускала і найменшої можливості сприяння будівництву українського флоту.

Розмови, як-то кажуть в таких випадках, не вийшло. Тоді ми пішли на зустріч з особовим складом надводних кораблів, з депутатами Севастопольської міської ради та колективами севастопольських заводів. Нам вдалося донести до севастопольців істинні прагнення Української держави, певною мірою розвіяти світло кривих дзеркал російської пропаганди і, що найголовніше, засіяли в душах людей початок важкої роботи з будівництва національного флоту.

Цього ж дня в присутності державної адміністрації міста Севастополя я оголосив Указ Президента України про призначення першим Командувачем Військово-Морських сил України командира Кримської військово-морської бази (ВМБ) контр-адмірала Бориса Борисовича Кожина і представив його керівником міста.

7 квітня 1992 року 37 офіцерів і мічманів штабу і управління Кримської ВМБ прийняли присягу Україні, після чого розповсюдили звернення до офіцерів флоту. Після обіду адмірал І. Касатонов по мережі оперативного зв'язку оприлюднив по флоту Указ Президента Російської Федерації: «О переходе под юрисдикцию Российской Федерации Черноморского флота». Наступного дня Головнокомандувач Об'єднаних Збройних сил СНД видав відповідний наказ на виконання Указу Президента Російської Федерації. За цими документами Чорноморський флот на всій українській території визнавався російським. Це ще більше поглиблювало конфлікт.

Пізно ввечері 7 квітня адмірал І. Касатонов особисто оголосив по флоту, що в Новоозерному повстали націоналісти і штурмують штаб бази, мовляв, у селищі йде бій. В глибоку ніч з 7 на 8 квітня, коли насправді селище мирно спало, а офіцери штабу бази були у своїх домівках, за наказом командувача Чорноморського флоту в Донузлавський гарнізон увійшли танки і бронетранспортери з озброєним десантом. Штаб бази оточили офіцерською вартою з автоматами і кулеметами в руках.

В Донузлавську затоку по бойовій тривозі зайшли два протичовнових кораблі з Севастополя і два чергових по флоту ракетних катера. В селищі були закриті всі установи, школа і навіть пошта, з якої було відправлено телеграму — доповідь міністру оборони України.

Інформація про прийняття присяги більшістю офіцерів Кримської ВМБ і призначення командира цієї бригади Командувачем ВМС України блискавично облетіла флот, чим викликала таке ускладнення, що з Москви до Севастополя терміново прибув Головнокомандувач Об'єднаних Збройних сил СНД адмірал флоту В. Чернавін. Прибувши до штабу флоту, він одразу наказав підняти вранці 9 квітня на всіх кораблях і суднах ЧФ андріївські прапори. Та виконали наказ лише в бригаді рятувальних суден. Робилося це ніби на протывагу міністру оборони України, який 8 квітня підписав директиву № 8 «Про формування Військово-Морських Сил України».

Врешті, демонстрації сили не вийшло, й адміралу флоту В. Чернавину довелося сідати за стіл переговорів з українською делегацією.

З урахуванням усіх обставин, які склалися на флоті, Верховна Рада України рішуче заявила, що дії російських політиків і військового керівництва «...об'єктивно спрямовані на розвал добросусідських українсько-російських відносин, дестабілізацію становища в Україні, де зберігається політичний і національний спокій...».

Того ж дня Верховна Рада України постановою про неправомірність дій керівництва Об'єднаних Збройних сил СНД запропонувала Президенту України Л.М. Кравчуку висловити недовіру Є.І. Шапошникову і звернутися до голів держав СНД про його невідповідність посаді Головнокомандувача Об'єднаних Збройних сил СНД.

Події з переходом військових моряків на службу Українській державі почали прискорюватись. Готувалися прийняти присягу Україні в бригадах ракетних і протичовнових кораблів 30-ї дивізії, в Феодосійській бригаді, в Керчі та Ізмаїлі.

Вранці 8 квітня сорок матросів і старшин сторожового корабля «Пытливый» звернулися до командира корабля з вимогою організувати на кораблі урочистий прийом присяги українському народу під Державним прапором України. У випадку підняття на кораблі андріївського прапора вони обіцяли зірвати з себе погони і залишити екіпаж. Подібне морально-політичне

становище склалося і на інших кораблях 30-ї дивізії, де громадяни України в екіпажах були в переважній більшості і хотіли служити в своїй країні, своєму народові.

10 квітня на Чорноморському флоті оголосили, що Президенти України і Російської Федерації Леонід Кравчук і Борис Єльцин по телефону домовилися про мораторій на свої рішення по флоту і призупинили дію своїх указів стосовно Чорноморського флоту.

Питання вирішення державної приналежності Чорноморського флоту з того дня віддавалося на розгляд спеціально створених державних делегацій України і Російської Федерації.

Переговорний процес між Україною і Російською Федерацією розпочався з часу оголошення мораторію і тривав до кінця травня 1997 року. В ньому брали участь військові і дипломати, фахівці багатьох відомств, високі посадові особи, включаючи Президента, керівників Верховної Ради України і Кабінету Міністрів України.

Аналіз більш ніж п'ятирічного переговорного процесу з розподілу Чорноморського флоту потребує окремого ґрунтовного дослідження. У цьому форматі хочу лише зазначити, що на першій зустрічі державної делегації України і Російської Федерації в Одесі ми затвердили початок ділового переговорного процесу і обопільно зміцнили зацікавленість у тому, щоб він продовжувався і завершився результативно. Мені, як керівникові делегації, довелося докласти чимало зусиль, аби питання Чорноморського флоту України розглядалися не як звичайний поділ кораблів, суден чи іншого майна, а вирішувалось у сукупності з проблемами особового складу, який служить на них, членів їхніх сімей, населення міст і інших пунктів у місцях базування флоту.

На зустрічі в Одесі в квітні 1992 року ми особливо підкреслили, що безумовним пріоритетом зовнішньої політики України є дружні стосунки з Росією, і в наших спільних інтересах вирішувати всі проблеми в дусі співробітництва, довіри при повазі суверенітету, рівноправності, незалежності і територіальної цілісності.

Сьогодні констатуємо, що засівали ми свою ниву у важких умовах. Вона зростає, а разом з тим міцніше наша людська й державна гідність. Ми докладали свої сили з упевненістю, що вистоїмо на своїй рідній землі. І вистояли.